

Особливості самостійної роботи студентів

Сахно П. І., викладач.

Одним із найважливіших завдань реформування вищої освіти в Україні є посилення ролі самостійної навчальної діяльності студентів. Це пов'язано як з вимогами до сучасного фахівця з вищою освітою, необхідністю займатися самоосвітою впродовж усього професійного життя, так і швидким зростанням обсягу інформації, яку треба засвоїти.

Останнім часом поширеними є такі поняття, як «інформаційний вибух» та «інформаційна криза». За даними вчених (М. Шимаї) обсяг сучасних знань людства подвоюється кожні 5 років. Натомість, тривалість навчання у ВШ залишається практично незмінною. Тому дедалі важливішою проблемою вищої освіти є формування у студентів уміння самостійно орієнтуватися у бурхливому потоці наукової інформації, самостійно поповнювати свої знання. Доречно згадати слова Плутарха про те, що голова студента не посудина, яку потрібно наповнювати, а смолоскип, який треба запалити. Платон стверджував, що «нікого нічого не можна навчити – можна лише навчитися».

Дослідження студентів у різних вищих навчальних закладах (В.О.Козаков) показали, що кількість осіб з добре вираженою самостійністю становить 20–30%, середній рівень самостійності у 55-65% студентів, а близько 15% мають низький рівень самостійності. Центральним пізнавальним процесом є мислення. Воно забезпечує розуміння матеріалу, тобто виявлення істотних ознак, рис і зв'язків. **Розуміння** – активний процес пошуку або конструювання смислу повідомлення, тексту, моделей, символів та інших форм існування знань і інформації.

До розуміння ведуть такі мисленнєві процеси як аналіз, синтез, узагальнення, конкретизація, абстрагування. Якщо немає активного розгортання матеріалу, мислительної обробки, а тільки запам'ятовування, тоді і відтворення тексту відбувається без розуміння. («Я ж розповів...»). Якщо студент лише зрозумів, але не може відтворити, бракує процесу запам'ятовування, то вже інша відповідь: «Я розумію, але розповісти не можу...».

Таким чином, засвоєння вимагає активної розумової

пізнавальної діяльності загалом (і мислення, і пам'ять). **Засвоєння** – це перетворення матеріалу у форму індивідуальної діяльності, у здатність застосовувати його при розв'язанні професійних завдань. Якщо запам'ятав, але немає досвіду застосування в практичній діяльності, то який же це фахівець, котрий знає, але не вміє.

В формуванні самостійності можна виділити декілька етапів:

1) перехідний. Першокурсники не завжди готові до самостійної роботи, в них немає досвіду самоорганізації, необхідної для якісного виконання завдань, вони фактично здійснюють копіювання дій за поданим зразком, відбувається ідентифікація об'єктів і явищ, розпізнавання їх шляхом порівняння з уже відомими зразками. Тому необхідний особливий контроль СРС і допомога в її організації. 2) адаптаційний. Пов'язаний з виробленням у студентів вмінь і навичок, які забезпечують позитивну мотивацію до навчання. Він становить собою репродуктивну діяльність, спрямовану на сприйняття інформації, що загалом не виходить за межі запам'ятовування. Це етап систематичної самостійної роботи, на якому вже розпочинається узагальнення прийомів і методів пізнавальної діяльності, їх перенесення на розв'язання складніших задач. 3) дієвий (активний). Розглядається як продуктивна діяльність самостійного застосування набутих раніше знань для розв'язання задач, що виходять за межі вже відомих зразків. Ґрунтується на здатності до індуктивних і дедуктивних висновків і узагальнень. Викладач повинен стимулювати інтерес студентів до творчої діяльності. 4) творчий. Становить собою творчу діяльність студентів стосовно застосування наявних знань при розв'язанні задач у зовсім нових, раніше не відомих ситуаціях, в умовах визначення нових способів, що ґрунтуються на процесах творчого мислення. Студенти під опосередкованим контролем проводять експерименти, самостійні дослідження.

Для розвитку самостійності студентів потрібно формувати такі вміння: усвідомлювати і внутрішньо приймати цілі та завдання самостійної роботи; визначати, систематизувати і встановлювати послідовність виконання завдання; визначати і планувати послідовність дій (методів і засобів), необхідних для виконання

завдання; організувати свою роботу, мобілізувати наявні ресурси для розв'язання поставленого завдання; самостійно контролювати свої дії, узгоджуючи їх з метою, якщо є потреба, то корегувати, уточнювати, регулювати; оцінити результати своєї самостійної роботи та визначити її подальші перспективи; налагодити зв'язок із викладачем для презентації досягнутих результатів та отримання консультації.

На заваді самостійної роботи студентів можуть стояти **психологічні бар'єри**, які знижують її ефективність і негативно позначаються на мотивації навчання:

1. Відчуття «запрограмованості». Часто студент здійснює тільки виконавчі етапи самостійної роботи, а орієнтувальні та контролюючі функції виконує викладач. Пізнавальна активність студента не виражена, у його діяльності задіяні мінімум пізнавальних можливостей і лише за умови зовнішніх спонукань.

2. Надто висока «ціна» активності. Іноді самостійна навчальна діяльність вимагає від студентів занадто багато зусиль порівняно з досягнутим результатом, тому важливо ознайомити їх з найбільш раціональними способами розв'язання завдань або зменшити обсяг роботи до реальних можливостей її виконання.

3. Наслідки невизнання результату. Якщо в процесі самостійної роботи студент неодноразово добивався позитивних результатів, але вони не помічалися викладачем (не перевірялися конспекти першоджерел, не надавалася можливість для виступу на семінарському занятті, не оцінювалося практичне завдання тощо), то він може втратити бажання працювати далі.

4. Навчена безпорадність. Якщо студент не зміг досягти позитивного результату, не зважаючи на великі зусилля, і це повторювалось не один раз, то цей факт стримує його активність надалі. Тому бажано підбирати посильні завдання, створювати «ситуацію успіху» і відмічати найменші досягнення.

5. Звичка йти «шляхом найменшого опору». У процесі виконання самостійних завдань студенти нерідко обирають найлегший шлях (копіюють або переписують конспекти однокурсників, на заняття приносять ксерокопію сторінок із книжки, визначають між собою черговість підготовки до

семінарських занять, «скачують» готовий матеріал тощо).

6. Вплив групових настанов. Як водиться, у студентській групі формується певна громадська думка стосовно ставлення до різних видів активності членів групи. Буває, що всередині групи негативно ставляться до навчально-пізнавальної діяльності та прояву активності в цій сфері.

7. Відсутність досвіду самостійності. Нерідко студенти, особливо першокурсники, не вміють планувати свій час, самостійно організувати свою роботу.

8. Нерозвиненість вольової саморегуляції. Для деяких студентів примусити себе виконати роботу, подолати труднощі, довести справу до завершення є непосильним завданням. Особливо це загострюється через відсутність позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

Важливою передумовою позитивної мотивації й ефективності самостійної навчальної діяльності студентів є розвиток у них творчості і пізнавальних здібностей.

Викладач може допомогти, надати поради студентам щодо організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності:

- у кожному тексті шукати інформацію суттєву і допоміжну;
- шукати в інформації внутрішні зв'язки на основі аналізу тексту;
- порівнювати нову інформацію з тим, що вже раніше відомо;
- мати чітку мету, якої треба досягти в результаті опрацювання тексту (конспект, тези, висновки – часто студенти не уявляють різниці між цими видами оформлення роботи).

Чому навчання малоефективне?

Світайло Н.Д., Павленко В.П.

Навчання – це одна з форм адаптаційної поведінки, тобто стратегії виживання у конкретному середовищі. Адаптаційна поведінка і закладені природою здібності до неї дозволяють людині (як і іншим тваринам) лише пристосовуватись до наявних умов, до їх поточних змін і, деякою мірою, до прогнозованих, найбільш імовірних змін. А от навчатися заздалегідь, на далеке майбутнє, якого людина поки не уявляє і, - що ще важливіше, - загрози якого на собі не відчула, фактично неможливо, адже це